

Tadeusz Górski, dr nauk humanistycznych, zajmuje się historią morskiej sztuki wojennej europejskich i islamskich flot wojennych oraz weksylogią nautologiczną.

Był podchorążym marynarki w Oficerskiej Szkole Marynarki Wojennej (obecnie Akademia Marynarki Wojennej), ukończył również studia w Akademii Sztabu Generalnego Wojska Polskiego i na Uniwersytecie Gdańskim.

Jest autorem książek: *Flota Jagiellonów i Wazów, Morskie aspekty wojen polsko-tureckich, Flotylla kozackie w służbie Rzeczypospolitej, Polska Flota Wojenna 1939–1959 na tle flot europejskich*. Opublikował ponad dwieście pięćdziesiąt artykułów.

Europejscy monarchowie doceniali znaczenie posiadania własnej floty; była ona nie tylko dowodem świetności panującego, ale przede wszystkim gwarantowała bezpieczeństwo państwa, jego rozwój gospodarczy, wzmacniała także – co ważne – autorytet międzynarodowy.

Dlatego też Jagiellonowie i Wazowie dążyli do zbudowania silnej floty wojennej, niezbędnej w czasie zmagania o dominację na Bałtyku i Morzu Czarnym w XVI i XVII wieku. Zapewniała ona ponadto swobodną żeglugę i kontrolę ważnych portów.

Autor ciekawie i przystępnie zarysowuje przed Czytelnikiem działania władających Rzeczpospolitą – te bardziej, jak i mniej udane – mające doprowadzić do wzmocnienia floty. Píše o wybitnych Polakach, którzy rozumieli znaczenie morskiej polityki dla państwa i wspierali poczynania monarchów – niejednokrotnie wbrew szlachcie sprzeciwiającej się niepotrzebnym, jej zdaniem, wydatkom. Analizuje zwycięstwa i porażki w walkach na morzu, odkrywa na nowo znaczenie floty kaperskiej, a także doniosłą rolę flotylli kozackich czajek w powstrzymaniu ekspansji tureckiej. Píše na temat najważniejszych bitew tamtych czasów, taktyki najślawniejszych dowódców – hetmanów, atamanów i admirałów. Zaskakujące mogą być dla czytelnika opisy codziennego życia załóg okrętowych i galerników.

Książka zawiera typologię dawnych okrętów, ich ożaglowania, olinowania, omasztowania, uzbrojenia, z licznymi ilustracjami i wizerunkami bander, a także słownik rzeczowy i biograficzny. Mapy i wykresy ułatwiają orientację w tematyce tej publikacji.

ISBN 978-83-60597-04-0

TADEUSZ GÓRSKI

DZIEJE POLSKIEJ FLOTY

L&L

TADEUSZ GÓRSKI

DZIEJE POLSKIEJ FLOTY

OD KAZIMIERZA JAGIELLOŃCZYKA
DO AUGUSTA II MOCNEGO

L&L

TADEUSZ GÓRSKI

DZIEJE POLSKIEJ FLOTY

OD KAZIMIERZA JAGIELLOŃCZYKA
DO AUGUSTA II MOCNEGO

Gdańsk 2007

2

3
Roman Brul

Copyright © for the by Tadeusz Górski
Copyright © for the Polish edition by Wydawnictwo L&L, Gdańsk 2008

Redakcja i korekta Teresa Pietras
Projekt graficzny i skład Michał Szwaguliński

Wydanie I. Gdańsk 2008
ISBN 978-83-60597-04-0

L&L Firma Dystrybucyjno-Wydawnicza Sp. z o. o.
80-298 Gdańsk, ul. Budowlanych 64 F
tel. (058) 520 35 57
fax (058) 344 13 38
e-mail: wydawnictwo@ll.com.pl
www.ll.com.pl

Wydawnictwo L&L wchodzi w skład

Trójmiejskiej Grupy Wydawniczej

*Książka do kupienia w Księgarni "Kaliber"
Gdańsk - Dmieszka, ul. Do Stróbkienki 6
Dława
Hibnera*

Druk i oprawa ARSPOL Sp. z o.o., Bydgoszcz

4

SPIS TREŚCI

Wprowadzenie.....	7
Rozdział 1	
ZASADY ORGANIZACJI POLSKICH SIŁ MORSKICH.....	9
Rozdział 2	
TWÓRCY POLSKIEJ FLOTY WOJENNEJ	15
Rozdział 3	
OŚRODKI ORGANIZACJI POLSKICH SIŁ MORSKICH	59
Ośrodek ujścia Wisły.....	62
Ośrodek ujścia Dźwiny	79
Ośrodek zaporoski	88
Rozdział 4	
AKWENY OPERACYJNE FLOTY	93
Morze Bałtyckie	93
Morze Czarne.....	100
Rzeki Rzeczypospolitej	105
Rozdział 5	
POLITYKA MORSKA LENNIKÓW JAGIELLONÓW	
I WAZÓW.....	115
Czarnomorscy lennicy.....	115
Lenno Prus Książęcych i kurlandzkie	121
Polityka kolonialna Jakuba I.....	129
Rozdział 6	
RODZAJE POLSKICH JEDNOSTEK PŁYWAJĄCYCH	141
Budownictwo okrętowe	141
Rodzaje okrętów	147
Uzbrojenie okrętów	184

5

Technika nawigacji	206
Załogi	209
Nazwy i znaki okrętowe	219
Rozdział 7	
MORSKIE ASPEKTY SZTUKI WOJENNEJ	223
Dowodzenie flotą wojenną	226
Sposoby walki morskiej na Bałtyku	228
Sposoby walki na Morzu Czarnym	232
Rozdział 8	
OBCE FLOTY WOJENNE NA BAŁTYKU I NA MORZU CZARNYM	238
Rozdział 9	
WOJNY MORSKIE	274
Wojny morskie z zakonem krzyżackim	274
Udział polskich okrętów w wojnach po stronie Hanzy i cesarza	297
Walka z żeglugańską	305
Wojna gdańska na morzu w 1577 roku	307
Obrona wybrzeża bałtyckiego przed Szwedami	314
Walki na Morzu Czarnym	331
Posłowie	350
Słownik rzeczowy	357
Słownik biograficzny	391
Załącznik nr 1 – Mapy	402
Załącznik nr 2 – Schematy	408
Załącznik nr 3 – Znaki okrętowe	413
Bandery państwowe	413
Bandery polskich miast portowych	415
Bandery lenników polskiego króla	416
Bandery sojuszników i przeciwników Polski na morzach	417
Bibliografia	421

WPROWADZENIE

Prezentowana książka przedstawia w sposób popularnonaukowy całokształt spraw związanych z polską flotą wojenną od Kazimierza Jagiellończyka do Augusta II Mocnego. Bałtyk łączył Polskę z Europą Zachodnią, pozwalając na rozwój zyskowego handlu, rybołówstwa i produkcji okrętowej. Porty czarnomorskie zaś, należące do imperium osmańskiego, pośredniczyły w handlu z Azją. W czasie wojen morza te stawały się widownią starć zbrojnych, desantów morskich i napaści na nadmorskie miejscowości. Pozbawiało to walczących przeciwników szans na swobodny handel morski, powodując straty gospodarcze po jednej i po drugiej stronie. W czasie pokoju na Bałtyku pojawiali się czasami piraci, a na Morzu Czarnym bezkarnie operowały flotylle czajek kozackich – poddanych polskiego monarchy.

Głównym celem walki na morzu było wówczas niszczenie lub przynajmniej ograniczenie żeglugi przeciwnika. Było to konieczne, ponieważ doprowadzało do osłabienia gospodarczego przeciwnika, a tym samym – do zmniejszenia dostaw zaopatrzenia dla jego wojska. Na Bałtyku żegluga nieprzyjaciela zwalczali kaprzy, a na Morzu Czarnym – flotylle czajek kozackich. Strona, której skutecznie blokowano dostawy morzem sprzętu wojennego, szybciej ponosiła klęskę. W razie niemożliwości całkowitego przerwania żeglugi, starano się ograniczyć ją przez blokadę portów i wybrzeży.

Do walk na Bałtyku Polska wystawiała okręty budowane głównie w stocznicach krajowych, wyposażając je w niezbędny sprzęt, uzbrojenie i obsadzając wyszkolonymi załogami. Prowadziły one operacje bojowe na morzu, w zatokach – gdańskiej, ryskiej i fińskiej, na Zalewie Wiślanym i w ujściach dużych rzek. Natomiast na Dnieprze organizowano flotylle czajek wyłącznie o zaciągu kozackim,

których załogi złożone z ludności południowo-wschodniej Polski, w tym szlachty, a nawet magnatów, wychodziły do walki na Morze Czarne. Wśród magnatów był Wiśniowiecki, Zborowski i wielu innych. Znalazł się w tym gronie nawet Gustaw Eriksson, syn Eryka XIV, króla szwedzkiego. Flota wojenna składała się z różnych okrętów, których sklasyfikowanie nie zawsze jest łatwe.

Miasta polskie leżące nad Bałtykiem, utrzymujące kontakty handlowe z zachodnią Europą, miały możliwość zapoznania się ze sposobami walk morskich, które wykorzystywano na okrętach kaperskich, królewskich i miejskich. Uzupełnione elementami staropolskiej sztuki wojennej, stanowiły skuteczne metody walk na morzu.

Książkę wzbogacono licznymi ilustracjami, mapkami oraz słownikiem terminów morskich i biograficznym. Ilustracje przedstawiają między innymi formy konstrukcyjne jednostek pływających i ich prawdopodobny wygląd. Praca ukazuje aktywne działania naszych przodków związane z morzem, przybliży sylwetki tych, którzy realizowali morską politykę państwa. Ponieważ brak jest kompleksowego opracowania tematu i niebogata jest literatura popularna w tym przedmiocie, może więc niniejsza książka choć w części zaspokoi zapotrzebowanie w zakresie dziejów polskiej floty od Kazimierza Jagiellończyka do Augusta II Mocnego. Adresuję ją do szerokiego kręgu czytelników, głównie do młodzieży.

ZASADY ORGANIZACJI POLSKICH SIŁ MORSKICH

Od połowy XV wieku w składzie wojsk polskich okresowo organizowano również siły morskie. Były one niezbędne do zadbania o interesy polskie na morzu, w tym do rozbicia zakonu krzyżackiego i odzyskania wybrzeża gdańskiego. Operowały one na określonych akwenach Bałtyku i Morza Czarnego.

Obszerne państwo Jagiellonów i Wazów otaczało kilka monarchii, dążących do podporządkowania sąsiednich ziem, w tym polskich. Były to państwa z silną władzą centralną, stale rozbudowujące swoje siły zbrojne, niezbędne do podbojów. Ponadto wchodziły one w układy polityczno-wojskowe, ułatwiające opanowanie tych części ziem polskich, o które zabiegały. Często wrogie sobie państwa nawiązywały w tym zakresie współpracę. Nie wchodziły sobie w drogę, ponieważ ich plany dotyczące zagarnięcia obszarów polskich nie pokrywały się.

Szwecja dążyła ustawicznie do opanowania ujścia Dźwiny, Wisły i Odry, aby korzystać ze spławu towarów z głębi Rzeczypospolitej i czerpać zyski z naszego handlu zamorskiego. Do realizacji tego zamiaru Szwedzi potrzebowali silnej floty wojennej, wojsk desantowych i stałego zaopatrzenia ze Skandynawii. Dla ułatwienia działań wojennych, Szwedzi nawiązywali kontakty polityczno-wojskowe z przeciwnikami Rzeczypospolitej – głównie z Turcją i Moskwą.

Moskwa dążyła do opanowania przynajmniej części Litwy i ziem ruskich oraz Inflant. Aby skutecznie realizować zaborcze zamierzenia próbowała zjednać sobie Turcję, Tatarów a nawet Habsburgów i papieża.